

NECDET EKİCİ

NAZLI SƏNƏM

(hekayə)

Lalə İsmayıl...

Yaşlı idi. Buna rəğmən günəşi ilk oyandıran o olardı. Üfüqdə fıruzəyi ənglərin hələ oynadığı qursun rəngli səhərlərdə əlində çörək çantasıyla yola düşər, firna hər kəsdən öncə o gələrdi. Üç pilləli daş pilləkəni çəliyinə dirənərək, tövsiyə-tövsiyə çıxar, davamlı titrəyən sağ əliyə taxta qapıdan tutaraq içəri girirdi. Halbuki gəldiyi yol üzərində başqa firnlar da vardı. Bu qədar uzun yol və pilləkən zohmətinə qatılmasına görə yoxdu, amma onun seçimi yəne də biz idik. "Bunca əziyyət, hər halda, yaxşı çörək bəşirdiyimiz üçündür", deyirdim. Başqa nə ola bilirdi?

Hər kəsi gözəlində götdirdiyi isti bir təbəssümlə salamlıyaraq, kənarında sessizcə çörəyin bişməsinə gözləyirdi. Çənəsidüşük ixtiyar qadınlar deyilirdi. Çox danışmaz, hər söhbətə qarışmaz, boş şeylərə gəlməzdi. O dərğün, sessiz duruşun arxasında məchul bir iztirab sezərdim. Sanki, çəhrəsini oturmşu o qəmli şəkil, çəkdiyi çilonin üzünə yansımışdı. Çətin bir həyatdan gəldiyi bellə idi. "Bax! - deyirdim, "Tam bir Azərbaycan xanımı!" Üstelik çantası da Türkiyə xəritəsi..." Aldığı pidanı, o parça çantasına qoyar, pulunu ödəyər və çıxıb gedərdi.

Bəlkə də təxmin etdiyim kimi biri deyildi. İnsanın yetər ki, canı qaynamasın, qanı isinməsin. İnsanlar olduğu kimi deyil, gördüyü kimi görür. Bəlkə mənəm elədir...

Hələ ki, tanımadığım, adımla belə bilmədiyim, bir az da rəhmətlik atanəməmə bənəzətdiyim bu qoca xalası uzaqdan-uzağa sevərdim. Səhər tədən oyanan, gün ağarmadan yola düşən və bu qo-

dar firnın içində sadəcə bizi tərk edən gün üzü bu qoca qadını tanımaq istəyirdim. Bu arada çörək almağa niyə həmişə özü gəlirdi? Kimi kimsəni xoyuydu? Uşağ-muşağı, novələri nə günə dururdu? Hələ orı? Bu yaşda onu çörək almağa gəndəronlərə də əsəbləşərdim.

Qüdrətdən sürməli iri qara gözləri, gur çatma qaşları və sağ yanğındakı qara xaliyla qədim xalq hekayələrindəki hürüklü analara bənzerdi. Qara çadın rızı oydu. Narın bir gəlcinciyin hüznüylə baxardı insana. O isti, qəmli baxışların arxasında dünya qürbətini hüznünlə seyr edən gözlər gərdədim, nənəmi tapardım.

Başını həmişə qırmızı gəlcincik naxışlı yaylıqla bağlardı. Onlar, gəlcinciye, lalə deyirlər. Bu səbəbdən - özü bilməyə də - o mənim Lalə xalam idi. Sadəcə mənim deyil, Türkiyədən Azərbaycana gətirdiyim firn işçilərinin də Lalə xalası. "Lalə xala gəldi, Lalə xala gəldi..."

Duran Üsdə, firnının hisli qara qapağını yana çəkib üzünə saplı küroyə mindirdiyi iki meşə odunu qaranlıq qızıl dohliyə atdı. Ballı ki, çəmə çörək bişirəcək dərəcədə isinməmişdi. Hər zaman ki yerində duran kirlə tütün qabını baş barmaqalının yardımıyla açıb bir siqaret döldürdü. Cirt so-siyə siqaretinin ucu qızardı, soldu. Gözlərinin gizlətdiyi həssaslıqlar arasında, gülümsədi:

"Ya Həsən qardaş, - dedi. - Türkiyədən qalxaraq taa Azərbaycanda firn açmaq hardan ağılna gələdi, Allah eşqinə? Bakı hara, Afşın hara? Kim verdi bu ağılı sənə? Vallah, bütöyk cəsarətdi!

"Dünya dəyişir, Duran Üsdəm. Vacib olan zamanın olından tutmaq... Yaxşı oxumaq lazımdı. Ara-

mıza düşən "dəmirpərdələr" yoxdur artıq. Yeni bir Bazar açılıb. Asiyada dünya yenidən qurulur. Yetmiş iki millət burada. Ən son gələn bizik. Soydaşlarımız lozzətli, gözəl çörək yesinlər. Biz də pul qazanmaq. Nə deyib atalımız? "Çörək atlı, biz piyada..."

"Düz deyirsiniz, çörək atlı, biz piyada... Qaç, qabam, qaç! İnanmasaq, düşməzdik arxana, minməzdik keçim atına.

Bir səhər Lalə xalamız çörək almağa gələrdi. Sadəcə, o səhər yox, sonrakı səhərlərdə də gələrdi. Narahət olmadığımızı söyləmə, yalan olar. Xəstələnmə? Vəfat edib? Başına bir şeymi gəlib, bilmirdim. Kim bilir, bəlkə də firn dəyişirdi.

Aradan on gün keçdi.

"Deyəsən, bizi tərk etdi, bir daha gəlməyəcək", deməyə ehtiyac qalmadı, Lalə xalam səhər tədəndə yenə qolunda Türkiyə xəritəli çörək çantası, tövsiyə-tövsiyə qağıda gündüldü! Nənəm gəlməmiş kimi sevinirdim. Hər kəs sevindi. Onu nə çox sevmişik, amma bilməmişik. İnsan qürbətə olanda daha da duyğusallaşır, sevdikləri üçün daha çox danır. Başqasında onu görür.

Sövdələşmiş kimi xor halında səsləndi:

-Xoş gəldin, Lalə xala!

Bu münasibətə mənim kimi o da təəccübləndi.

-Lalə xala da kimdi? O hardan çıxdı? Mənim adımla Sənəmdim... Nazlı Sənəm... Gəncədə bacım var. Ona qonaq gəlməşdim.

-Sənəm xala? Gəncəlisənmi?

-Yox, Qarabağlıyam. Qarabağ erməni işğalı altında olduğu üçün Bakıda qalırım

-Bir növ öz vətəninə sürgün həyatı...

Sənəm xalamın birdən gözlərinin döyüldüyünü hiss etdim. Deyəsən, bilmədən yarısının üstünə duz basmışdım. Dağlıq Qarabağ 1992-93-də ermənilər tərəfindən tamamilə işğal edilmiş, 20 min soydaşımız qətl edilmişdi. Yurdunu itirən Azərbaycanlılar öz doğma vətənlərində köçgün vəziyyətinə düşürlər. Həzm etmək əsas deyildi, öz torpaqlarımızın iyyimti faizini ermənilərə vermək. Bu gün Azərbaycanda hər doqquz nəfərdən birinin qaçqın olduğu söylərim.

Sənəm xala, bax, onlardan biriydi.

"Qarabağ bir gün bizim olacaq!" dedi.

"O an hardan özərimdə qalıb bilmirəm:

"Baxtınıza ağlayan Azəri qızı,

San Qarabağ dərsin, mən qara yazı.

Boşluğa çirpən Türkün avazı.

Sənma ki, dardların acı bızdadır,

Sizdəki yararın özü bızdadır", - dedim.

Sözlərim, Sənəm xalamın gözlərinə bir dolunay gəzəlliyi içində düşdü. Nəca də xoşbəxt oldum.

-Yaxşı ki, varsınız, minnətdaram. - dedi.

Mövzunu bilərək dəyişdirdim:

"Nəçə gündür gərməyincə hamımız çox narahət olmuş, vallah, gözələdik sənə.

Gülümsədi.

"Aaa, siz aranızda danışib mənə sürpriz hazırladınız?! Ad günüm belə deyil. Bu nə gəzəllik! Gərəsinə gəlmək... Maraqlanmaq. Unutduğumuz şeylər..."

"Siz, bizim uzaqdakı yaxınlarımız deyilmisiniz? Buna görə də, özümüz, özünümə həmişə yaxın olub. Sən bilməsən də, mən həmişə sənə məmləkətimin havası, rəhmətlik nənəmin qoxusunu hiss edərdəm.

Suya atılan daş misali üzünə dalğa-dalğa bir aydınlıq yayıldı.

"Mən belə gözəl sözlərə alışmamışam. Bax, ağladacağınız mənə! Çox sağ olun. Sən Türkiyədən-sən - bizim ikinci vətənimiz. Harasındansan?"

-Qəhrəmanmarşıyam.

Sənəm xalamın qara gözlərində qara gecəyə inad bir şimşək çaxdı.

-Qəhrəmanmarşından?

-Bəli! Niyə təəccübləndin?

-Qəhrəmanmarşın harasından?

- Bilirsənmi ki, oraları? Afşın şəhərinin Hunu qəşəbəsinənd.

Sənəm xalamın bir xətt düşdü iki qaşının arxasına. Qısa bir tarəddütdən sonra qulağına əyildi:

-Tanır kəndi sizə yaxındır?

Özümü həyrləyə gəriyə çəkdim.

"Yaxın! Hunu ilə Tanır arası on beş, lap olmasın on altı kilometr. Fəqət sən Tanır hardan tanıyırsan, Sənəm xala?"

Bir müddət heç danışmadı. Üzü pərdə-pərdə soldu. Bulud yüklü gözlərə baxdı mənə.

-Danışmaq çox çətindi, danışa bilmirəm.

-Çətin olan nədir. Sənəm xala? Niyə danışa bilmirsən?"

Udqundu, deyə bilmədi. Həyəcanlıydı. Sonra ta gözlərinin içinə baxaraq tırəkənd cümlələr qurdu:

-Tanır... Tanır, ürəyimin çətinə qaldığı, ağırlı olduğu yer... Bülbülün fəğanında, gülün ahu-zarda açdığı yer...

"Bunlar nə gözəl sözlər, Sənəm xala. Doğru, bilmək istəyirdim sənə belə üzən, özünü köz edən, ahu-zarda buraxan şey nədir?"

İki damla yaş süzülür buruşuq yanaqlarına. Bel-

ürək deyil, elə bil Həsəndi vuran. Əsən küləklər-də onun qoxsunu aradı. Üroyimdə həsrət məhni-nu qurdum:

*"Ayağının içinə tamarç qalıb yollar,
Nə vaxt lapırlarınla öpüşəcək, görəsən?
Gözümək güzdən salıb, yaman qocalıb yollar,
Gediyin ciğrları bir də geri dözsən."*

*Yoxdur gedib-gələnə bircə xəbər gətirə,
Küləklər oynatmayr, tozu döndüb dəzə olub,
Könlümün sirdaşına bir "mərhəbə" götürə,
Dilimizin əzbəri bir "ah", bir də "kaş" olub."*

*Alıb səni ölmədən uzanıb gedən yollar,
Bir gün peşiman olub qaytararmı, görəsən?
Azb qara dumanda, gözümdə itən yollar,
Səni güclərimdəcə axtararmı, görəsən?"*

*Bu yolun başı həsrət, sonunda sən durursan,
Buludlar güclərimdən, göcüm yollarından keçir.
Kökümdə ürək deyil, elə bil sən vurursan,
Qanımın dövr eliyəyib yol damarından keçir."*

*Döndü çx gəl bu yoldan, sevindirmə kədəri,
Duman olum başına dolanım yollar kimi.
Ömrü eləmir vafə, Sənəm yolcu, gedəri,
Sənli, səniz məhbəsbur, daşlaşmış qollar kimi!" ***

Türkiyədən hər gələndən onu soruşdum. Heç fərq etmədi, "Bəlkə Həsəninim ətri vardır?" deyə sizo yaxın durdum. Çörək bahana, hər səhər aya-zda, gün doğmadan uzaq yollara düşdüm. Həsəni-mə gedirəm sandım. Sizdə Həsəninimi gördüm. Əgər sağdırsa, tap onu.

Əlini qoyunna apardı, gül işləməli san rəngli balaca bir bağlama çıxardı.

"Al bu dəsəməli, - dedi. - "Nazlı Sənəm səne bir əməğan göndərdi", -de. O, bilər.

Nə olduğunu soruşmadım. Özü də bir şey de-mədi. Alıb pencyoyimin iç cibinə qoydum. Daha dayanmadı.

"Səno üroyəyimi açdım", - dedi. - İnsanların öz gizlinləri vardır. Hər kəsə təslim edilməz. Hələ də qutsalı könlü yarısa isə...

-Anlayıram...

Ayağa qalxdı. Alınmadım bir ana şəfqətliyə öp-dü. "Tez dön", dedi.

Başımda suallar, suallar... Elə oracıqda da qa-la-qalmışdım.

Tanırdayam.

-Aha bax bu küçənin başındakı körpəc ev var ha, ordan dönəndə sağdakı ilk ev, dedilər.

Eve doğru irəlilədim. Beynimdə uçuşan səslər: "...Həə! Yaşlı, xəstə bir adamdır! Gözləri yaxşı görməz. Ağlaya-ağlaya kor olduğunu söylənir. Ona da heç salam göndəron olarmı ki? Yanılmış olma-yasan?"

(Bir salamı çox gördükləri bu kor adamın bir vaxtlar, düşməni yera sərən Qafqaz İslam Ordu-sunda bir qəhrəman, bir qazi olduğunu kim hardan biləcəkd?)

"Bir ayağı çuxurda yalnız biri... Çölə çıxsa bil-məz, bacısı Fatimə qulluq edər ona..."

"Azərbaycanda savaşıdığı deyilir. Qazi məaşi də bağlanmışdır. Pərişan. Allah bilir ki, günlərini sa-yır..."

"Quru çörəyə möhtac... Onun-bunun fitrəsi, sə-dəqsizləy keçir. Əldən bir qaşıq pay gəlsə, eh, bax elə həmin gün qamı doyar..."

Qapdıyam.

Kim bilir neçə qara çış görmüş, ona rəğmən ayaqda durmuş kərpicedən hörmə, torpaq damlı, suvaqlan tökülmüş bir ev... İnsanın üzünə əş-aqamış kimi əyri duran köhnə taxta bir qapı... Ara-lığından içərişi seçilirmir. Tam qapını döyəcəkdəm ki, toxunmaqla qapı cırıldayaraq sonuna qədəş açıldı. Otağın kirlə qaralığı içəriyə düşən günəşlə aydınladı. Adam yer yatağının içindəydi. Əlini qaşına sipər edib çipil çipil gözərlə baxdı mənə

-Kim o? Fatimə, sənənsən?

-Salamauleyküm!

-Və Öleykümsalam...

Doğrulmağa çalışdısa da gücü yetmədi.

-Bağışla, gözərlim artıq yaxşı görmür. Kim gə-lir, kim gedir, çətin seçirəm. Buyur! Kimsən?"

-Bir Tanrı qonağı... Səni ziyarətə gəldim, Hə-sən ömi!

-Xos gəlmisən, səfa gətirmisən. Orda dəşəkçə-li kətil omalıdır. Tap, otur. Ev pərişan, qusuruma baxma. Tək adamam. Nə deyib Aşıq Qərib, "Bax gəldim gedirəm, sən olasan, Holob səhri!"

Bəş öllə gəlmək olmazdı. Gələndə kəndin dü-kanına deyib, aldığım yemək-içmək paketlərini yerə qoydum. Dediği dəşəkçəli kətili tapıb, yanın-da oturdum. Titrəyən sağ əlini ovucum içinə al-dım. Sulu gözərlər bir daha baxdı mənə. Gözləri çuxurda, zəif, səlğun bir çöhrəsi vardı. İki qara-ça-ı kimi yüksələn gur qaşlar...

-Hələ adını söylə, yavrurum. Kimsən? Kimlər-dənsən?

-Mən Humuluyam, Həsən ömi! Çolaqoqlan Məhmədin nəvəsiyəm. Tanyırsan?

-Tanımaram, bala.

-Həsən ömi, boynumda qalmasın, səne salam gətirdim.

-Və öleykümsalam! Kimdən, övlədim?

-Çox uzaqlardan...

-Biy, yavrurum, mənə yaxındakılar salam vermür ki, uzaqdakılar salam göndərsin.

-Salam, dili dilimizə bənzəyən bir ölkədən...

-Allah, Allah! Nə deyirsənsən, heç anlamıram.

-Həsən ömi, mən Azərbaycanlıyam gəlirəm.

-Azərbaycandanmı?

-Bəli! Nazlı Sənəmin sənə çox salamı var.

-Nə... Nazlı Sənəmdənmə?

-Hə, Nazlı Sənəmdən...

Döndü. Dodaqları titrədi. Rəngi soldu. Qan çə-nağı sulu gözərlərini iri-iri açdı. Əlini sinəsinə götür-dü. Bir müddət heç danışmadı. Bir an üroyünüm xə-bərə yenik düşəcəyindən qorxdum. Bayaqqı o yumsaq çöhrənin xəttləri pozuldu, üzü dağıldı.

-Məni qaldır, - dedi.

Qaldırdım. Yatağın içinə bardaş qurub oturdum.

-Həsən ömi...

-Hişşşt! - dedi.

Bir səssizlik düşdü aramızca.

Başı sinəsində, bir müddət eləcə qaldı. Əmi-nəm bir tarix gəldi keçdi gözərlərin öntündən. Gənciyinə qayıtdı. Frəngi san əlbəsisizlə Nazlı Sənəmin gördü. Heç danışmadılar, fəqət bir osirlik söhbət etdilər. Lalələr məhməsini birlixdə oxudu-lar. Sonra yuxudan oyanmış kimi başını qaldırdı. Gözlərini iri-iri açdı:

-Anlat, övlədim, - dedi. - Heç bir şeyi buraxma-dan anlat.

Anlatdım. Bütün təfərruatiyla anlatdım.

-Əhdinə sadıq qalıb, - dedim. - Heç erə getmə-yib. Ömrü boyu səni gözəliyib.

-Mən əhdimi pozdummı sanırsan. Mən də sa-dıq qaldım, mən də heç əvlənmədim. Hər gecə ağ-lamağın gözərlərini çürütdüm.

Cibimdən gül naxışı dəsmal бүkүлү, nə oldu-ğunu bilmədiyim kiçik bağlamamı çıxardım

-Bir də əməğanı var səne, al! - dedim.

Əllərinə tutuşdurdum. Barmaqları tır-tir titrə-yirdi. Acdı. İcindən bir ağbələk çıxdı. Aldı, iyədi.

Ta içinə çəkdi. Burununu çəkə-çəkə yenidən ağ-la-mağa başladı. İcəm ezildi. Mən bura zavallı bir

yaşlımı ağlatmaq üçünmü gəlmişdim!

-Artıq gözərlərim açıq getməz. Ölsəm də qəm yemərəm. Allah sənə nə muradın varsa versin, yavrurum, - dedi.

Divarda asılı duran sazını istədi. Götürüb ver-dim. Qucağına yerləşdirdi. Gözlərini yumdu. Sa-zın üzünə ulu ağaclar kimi əyildi. Torpaq qoxan, bozqır qoxan o yanlıq səsiylə başladı oxumağa:

*"Bir salam gəldi də Nazlı Sənəmdən,
Dəli könlü şad olmağa başladı.
Axmaz ikən kor buluğın ayağı,
Suyu gəldi çəğləməyə başladı."*

*Sənəmin gəydiyi bənəklə sarı,
Ölmədən üzünü görüydüm bərrı
Yuxu dəyirmanın bozqır çarx evi
Gurul-gurul çəğləməyə başladı."*

*Hələ baxın bu fləylin içinə,
Salam salmış yərəniylə eşinə,
Sənəm çətidi səksən, doxsan yaşına,
Mənimki də yüz olmağa başladı."*

*Bir tək adı qalmış idi yadıqar,
Qara baxtdım üçün bu gün növbəhar,
Çosdu dəli könlü gurlayb qağlar,
Şirin-şirin söz olmağa başladı."*

*Anlacımız Binboğanın dağları,
Qış, bəran aşılmayr bəlləri,
Yazıcıoqlu Sərəşlinin bəyləri,
Qoca Tanır yaz olmağa başladı."*

*Yazıcıoqlu deyər baxın halma,
Dəyirmanlar dönər çəşmin səlinə,
Məni alıb götürsünlər yarıma,
Sənəbarım qış olmağa başladı." ****

Anıdan telləri tutdu. Səs kəsildi. Mizrabı sazın köksünə yapışdırdı. Ağır-ağır mənə döndü.

Qaracəqlən deyər ki: "Gülüm ilə ayrılıqı dad-mışlar, əlli qram ağır gəlmış ayrılıqı!" Ah, mənim gözəl övlədim, mən burada, yar orada qalınca, is-tər ölüm ölsün, istər ayrılıq..."

*Lalə İsmayıl
**Lalə İsmayıl (Azərbaycanlı şəir)
***Kəynək kişi: Babam Əhməd Kəci (Gö-zəl Əhməd)

*Azərbaycan dilinə uyğunlaşdırıldı:
Nərgiz Gərayətz.*